

4. Большой экономический словарь / под ред. А. Н. Азрилияна. – М. : Фонд «Правовая культура», 1994. – 528 с.

5. Борисов А. Б. Большой экономический словарь / А. Б. Борисов. – М. : Книжный мир, 2001. – 895 с.

6. Верига Ю. А. Резерви підприємств України: види, методи створення і подання інформації у фінансовій звітності / Ю. А. Верига // Науковий вісник ПУСКУ. – 2004. – № 1 (11). – С.116–119.

7. Даль В. И. Толковый словарь живого великорусского языка : в 4 т. / В. И. Даль. – Т. 4 : Н- V - Оформл. «Диамант». – СПб. : Диамант, 1996. – 688 с.

8. Ожегов С. И. Словарь русского языка : ок. 57 000 слов / С. И. Ожегов ; под ред. чл.- корр. АН СССР Н. Ю. Шведовой. – 20-е изд., стереотип. – М. : Рус. яз., 1988. – 750 с.

9. Савицкая Г. В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия / Г. В. Савицкая. – 4-е изд., перераб. и доп. – Минск : Новое знание, 2000. 688 с.

Рассмотрены подходы отечественных и зарубежных ученых к определению категории «резерв» в экономической литературе. Уделено внимание обеспечению формирования и использования резервов на отечественных предприятиях.

Предприятие, резерв, развитие, система.

Approaches domestic and foreign scholars to the definition of "reserve" in the economic literature. Paid attention to the development and use of reserves for domestic enterprises.

Enterprise, reserve development, system.

УДК 338.432

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ЕФЕКТИВНІСТЬ РОЗВИТКУ ТВАРИННИЦТВА НА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

***З. М. Герасимів, кандидат географічних наук
Бережанський агротехнічний інститут***

Розглянуто сучасний стан розвитку тваринництва на сільськогосподарських підприємствах Тернопільської області, розкрито ефективність виробництва продукції галузі. Проаналізовано основні проблеми тваринництва, запропоновано заходи для його перспективного розвитку.

Ефективність, продуктивність, товарність, собівартість, рентабельність, прибуток, інтенсифікація.

Тваринництво в Тернопільській області є важливою галуззю сільського господарства, що значною мірою впливає на розвиток рослинництва, однак,

на відміну від рослинництва, воно є збитковим, спостерігається скорочення поголів'я тварин, хоча в регіоні є необхідні передумови для розвитку галузі: кормова база, достатня кількість трудових ресурсів, споживач, традиції господарювання. Важливим завданням є подальше відродження тваринництва та забезпечення його ефективного функціонування.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Окремі аспекти розвитку тваринництва та ефективності функціонування сільськогосподарського комплексу відображені в працях В. Г. Андрійчука, В. Я. Мессель-Веселяка, М. Й. Маліка, П. Т. Саблука, В. П. Долинського, О. В. Крисального та ін. Однак невирішеними залишаються питання, що стосуються регіональних аспектів та проблем розвитку тваринництва.

Мета дослідження – аналіз стану тваринництва на сільськогосподарських підприємствах Тернопільської області, проблем та перспектив його розвитку. Для досягнення мети поставлено такі завдання:

- визначити тенденції виробництва продукції тваринництва;
- проаналізувати ефективність виробництва продукції галузі;
- висвітлити проблеми та перспективи розвитку тваринництва;
- розробити заходи підвищення ефективності виробництва продукції тваринництва на підприємствах області.

Виклад основного матеріалу. Тваринництво в Тернопільській області не є пріоритетною галуззю. Основними виробниками тваринницької продукції є господарства населення.

Для сільськогосподарських підприємств області виробництво продукції тваринництва вже четвертий рік поспіль було прибутковим: рівень рентабельності по галузі у 2012 році становив 7,7 % [3]. Наприкінці 2012 року на сільськогосподарських підприємствах Тернопільської області налічувалося 30,6 тис. голів ВРХ (15,6 % від усього поголів'я ВРХ), у тому числі 9,5 тис. голів корів. Поголів'я свиней становило 116,8 тис. голів (31,4 % від усього поголів'я свиней). Порівняно з 2009 роком, кількість ВРХ збільшилася на 15,5 %, у тому числі корів на 11,8 %, поголів'я свиней зросло на 32,7 %. Деяко збільшилося поголів'я овець та кіз (на 0,2 тис. голів), зменшилося поголів'я коней (на 0,5 тис. голів), в 1,8 раза скоротилася кількість бджолосімей (до 0,8 тис. сімей). Кількість птиці усіх видів на кінець 2012 року становила 1042,7 тис. голів, що в 1,7 раза більше, ніж у 2009 році (табл. 1).

1. Динаміка поголів'я тварин на сільськогосподарських підприємствах Тернопільської області (на кінець року; тис. голів)*

	2009	2010	2011	2012
ВРХ	26,5	26,6	29,4	30,6
у т.ч. корови	8,5	9,0	9,4	9,5
Свині	88,0	109,3	93,2	116,8
Вівці та кози	0,3	0,4	0,4	0,5
Коні	1,3	1,0	0,9	0,8
Птиця	628,6	760,5	744,4	1042,7
Бджоли, тис. сімей	1,4	1,1	0,7	0,8

* За даними Головного управління статистики у Тернопільській області

Основна частка голів ВРХ (26,2 %) сконцентрована на 12 підприємствах області з поголів'ям 500–999 голів (14,8 % від їх загальної кількості). На шести підприємствах із поголів'ям 1000–1999 голів (7,4 % від їх загальної кількості) зосереджено 25,7 % голів ВРХ. Переважна більшість поголів'я свиней (50,3 %) припадає на три підприємства з кількістю голів понад 6000 кожне (2,1 % від їх загальної кількості).

Аналіз поголів'я тварин на сільськогосподарських підприємствах по районах області у 2012 році показує, що найбільше поголів'я ВРХ було у Буцацькому районі (5740 гол.), Лановецькому (5104 гол.), Теремовлянському (3975 гол.) та Підволочиському (3467 гол.) районах. За поголів'ям свиней виділяються Тернопільський (49 879 гол.), Гусятинський (16723 гол.) та Заліщицький (9638 гол.) райони, за поголів'ям птиці – Тернопільський (503,3 тис. голів) та Теремовлянський (365,2 тис. голів) райони області [3].

Основними причинами зниження поголів'я тварин є низькі закупівельні ціни на продукцію тваринництва, недостатня кормова база.

Середньодобові прирости ВРХ на вирощуванні, відгодівлі та нагулі у 2012 році становили 543 г (у 2009 році – 514 г), що на 39 г більше, ніж в середньому по Україні. Середньодобові прирости свиней на вирощуванні та відгодівлі у 2012 році становили 429 г (у 2009 році – 357 г), що на 19 г менше, ніж в середньому по Україні. Упродовж останніх трьох років спостерігається збільшення продуктивності молочних корів. Середній річний удій молока від однієї корови у 2012 році становив 4815 кг, що на 647 кг більше, ніж у 2009 році (у середньому по Україні – 4361 кг). Середня річна несучість курей-несучок у 2012 році становила 252 шт. яєць (у середньому по Україні 293 шт. яєць) (табл. 2).

2. Продуктивність худоби та птиці на сільськогосподарських підприємствах Тернопільської області*

	2009	2010	2011	2012
Середньодобові прирости ВРХ на вирощуванні, відгодівлі та нагулі, г	514	526	515	543
Середньодобові прирости свиней на вирощуванні, відгодівлі та нагулі, г	357	376	371	429
Середній річний удій молока від однієї корови, кг	4168	4279	4330	4815
Середня річна несучість курей-несучок, шт.	238	236	217	252

*За даними Головного управління статистики у Тернопільській області

У 2012 році на сільськогосподарських підприємствах області збільшилося виробництво всіх видів продукції тваринництва. М'яса всіх видів (у забійній вазі) вироблено 11,3 тис. т, що в 1,8 раза більше, ніж у 2009 році. Виробництво молока становило 44,2 тис. т, (на 33,9 % більше, ніж у 2009 році), що пов'язано зі збільшенням поголів'я корів та їх продуктивності. Виробництво яєць у 2012 році, порівняно із 2009 роком, збільшилося на 61,8 % і становило 167,1 млн шт., виробництво меду скоротилося до 8 т (на 33,3 %) (табл. 3).

3. Виробництво основних видів продукції тваринництва на сільськогосподарських підприємствах Тернопільської області*

	2009	2010	2011	2012
М'ясо (у забійній вазі), тис. т	6,3	7,9	10,6	11,3
Молоко, тис. т	33,0	34,5	37,7	44,2
Яйця, млн. шт.	103,3	118,4	132,8	167,1
Мед, т	12	7	7	8

*За даними Головного управління статистики у Тернопільській області

Частка сільськогосподарських підприємств області у виробництві м'яса у 2012 році становила 27,9 % (у 2009 році – 18,1 %), у виробництві молока – 9,6 % (у 2009 році – 7,9 %), яєць – 40,3 % (у 2009 році – 29,3 %).

Упродовж 2012 року сільськогосподарські підприємства на функціонування тваринницької галузі витратили 220,5 тис. т корм. од. кормів усіх видів. На виробництво 1 ц молока господарства затратили в середньому по 1,06 ц корм. од., на отримання приросту ВРХ та свиней, відповідно, 14,20 та 6,45 ц корм. од. кормів усіх видів [3, с. 68].

Собівартість виробництва 1 ц продукції ВРХ у живій масі за останні три роки зросла на 290,5 грн і становила у 2012 році 1433,4 грн, собівартість виробництва 1 ц продукції свинарства становила 1521,9 грн, що на 243,7 грн більше, ніж у 2010 році. Збільшилася також собівартість виробництва 1 ц птиці до 918,8 грн (на 125 грн), молока – до 242,9 грн (на 33,4 грн та яєць – до 428,2 грн (на 12,4 грн). Аналіз структури собівартості показує, що найбільшу питому вагу у 2012 році мали матеріальні витрати – 82,4 % від загальної суми собівартості, прямі витрати на оплату праці становили 9,3 % від собівартості виробництва продукції тваринництва. На амортизацію основних засобів у 2012 році припадало 2,7 % від загальної суми витрат на виробництво продукції тваринництва, відрахування на соціальні заходи становили 3,5 % витрат.

Упродовж трьох останніх років збільшилася виручка від реалізації продукції тваринництва. Зокрема, виручка від реалізації яловичини збільшилася на 14959,1 тис. грн і становила у 2012 році 43550,2 тис. грн (10,1 % від усієї виручки від реалізації продукції тваринництва).

Виручка від реалізації свинини у 2012 році становила 164216,0 тис. грн (38,2 %), що на 78966,0 тис. грн більше, ніж у 2010 році. Виручка від реалізації молока у 2012 році становила 108128,0 тис. грн (25,2 %), що на 28325,0 тис. грн більше, ніж у 2010 році. Збільшилася також виручка від реалізації м'яса птиці на 18556,8 тис. грн та яєць на 39267,2 тис. грн. У 2012 році, порівняно із 2010 роком, зросли обсяги реалізації продукції вирощування ВРХ на 957 ц і становили у 2012 році 33 336 ц. Збільшилися також обсяги реалізації продукції свинарства на 30 802 ц, молока – на 114 029 ц, м'яса птиці – на 19 408 ц, яєць – на 51 620 тис. шт.

Збільшилася собівартість 1 ц реалізованої продукції вирощування ВРХ (на 290,5 грн), продукції вирощування свиней (на 243,7 грн), 1 ц реалізованого молока (на 33,4 грн). Знизилася ціна реалізації молока (на 9,0 грн), зросли реалізаційні ціни на продукцію вирощування ВРХ (на 423,4 грн за 1 ц), продукцію вирощування свиней (на 412,5 грн за 1 ц),

м'ясо птиці (на 57,4 грн за 1 ц), яєць (на 51620 грн за 1000 шт.) у 2012 році.

У 2012 році тваринництво, як і в 2010 році, було прибутковою галуззю і принесло 32255,5 тис. грн прибутку (у 2010 році – 5403,4 тис. грн). Прибутковим у 2012 році було виробництво молока (11,6 %), галузь принесла 11216,8 тис. грн прибутку. На собівартість молока та його прибутковість значною мірою впливають продуктивність корів, вартість 1 ц кормової одиниці раціону годівлі тварин та трудомісткість виробництва молока.

Прибутковим у 2012 році було розведення свиней (5,4 %), свинарство принесло 8342,4 тис. грн прибутку. У 2010 році розведення свиней принесло 6261,9 тис. грн збитку (- 6,8 %). Основними причинами високої собівартості свинини і низької рентабельності її виробництва є низька продуктивність молодняку на вирощуванні й відгодівлі, перевитрати кормів і праці на виробництво продукції через нестачу білка в раціонах, низький рівень механізації, недосконалість технології, низька продуктивність праці.

Рентабельним у 2012 році було розведення птиці (1,4 %), яке принесло 357,5 тис. грн прибутку, та виробництво яєць (23,2 %), яке принесло 16604,4 тис. грн прибутку. Вирощування ВРХ у 2012 році завдало 4233,2 тис. грн збитку (- 8,9 %), у 2010 році галузь зазнала 8414,1 тис. грн збитку (- 22,7 %). Основними причинами нерентабельності виробництва яловичини є низька продуктивність молодняку і мала жива маса при його реалізації, перевитрати праці й кормів на 1 ц приросту живої маси, висока собівартість (табл. 4).

4. Економічна ефективність виробництва продукції тваринництва на сільськогосподарських підприємствах Тернопільської області

Види продукції	Фінансовий результат, тис. грн.		Рівень рентабельності, %	
	2010 р.	2012 р.	2010 р.	2012 р.
Продукція вирощування ВРХ	-8414,1	-4233,2	-22,7	-8,9
Продукція вирощування свиней	-6261,9	8342,4	-6,8	5,4
Молоко	20101,3	11216,8	33,7	11,6
Птиця	665,5	357,5	10,2	1,4
Яйця	875,5	16604,4	1,8	23,2
Продукція тваринництва, всього	5403,4	32255,5	2,1	7,7

Основними проблемами розвитку тваринництва на сільськогосподарських підприємствах Тернопільської області є:

- відсутність якісної кормової бази та кормів, адаптованих до фізіологічних потреб тварин;
- низькі закупівельні ціни на продукцію тваринництва;
- використання застарілої техніки;

- нестача коштів на покращення продуктивних якостей тварин;
- низька заробітна плата працівників сільського господарства.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Сучасний стан розвитку тваринництва на сільськогосподарських підприємствах є незадовільним. Першочерговими заходами, які слід здійснити для перспективного розвитку галузі, повинні бути такі:

- послідовна інтенсифікація на основі зміцнення кормової бази і забезпечення збалансованої годівлі тварин;
- удосконалення племінних і продуктивних якостей поголів'я;
- поглиблення спеціалізації та концентрації галузі;
- забезпечення державного контролю за закупівельними цінами на продукцію тваринництва з метою захисту виробників;
- збільшення державних дотацій галузі;
- підвищення конкурентоспроможності продукції тваринництва.

Список літератури

1. Концептуальні напрями стратегії розвитку агропромислового комплексу та сільськогосподарських територій України на період до 2020 року / Ю. Ф. Мельник, Ю. Я. Лузан, М. В. Зубець [та ін.] – К. : ІАЕ, 2008. – 46 с.

2. Малік М. Й. Сталий розвиток сільських територій на засадах регіонального природокористування та екологобезпечного агропромислового виробництва / М. Й. Малік, М. А. Хвесик // Економіка АПК. – 2010. – № 5. – С. 3–11.

3. Сільське господарство Тернопільської області за 2012 рік : стат. зб. / за ред. В. Г. Кирича. Головне управління статистики у Тернопільській області. – Тернопіль, 2013. – 219 с.

Рассмотрено современное состояние развития животноводства на сельскохозяйственных предприятиях Тернопольской области, раскрыта эффективность производства продукции отрасли. Проанализированы основные проблемы животноводства, предложены меры по его перспективному развитию.

Ефективність, продуктивність, товарність, себестоимость, рентабельність, прибуль, інтенсифікація.

The article reviews the modern consisting of development of livestock farms in the Ternopil region, reveals the effectiveness of the production area. The basic problem of livestock, suggested arrangements for its prospective development.

Efficiency, productivity, marketability, cost, profitability, revenue intensification.